

שיחות בענייני השעה

כלכלת הענף בתנאי מיכסות-שיווק מוגבלות

יורשה גם לי לחוות דעה בנדון. השאלה שעוררה ויכוחים סוערים היתה: האם להמשיך בשמירה על תנובות שיא, ולשם מניעת ייצור עודפים שאין להם תמורה בשוק — להקטין את עדר הפרות, או — להנמיך את התנובה הממוצעת, וכדי להבטיח מלוא ההכנסה מהענף, להגדיל את העדר לשם הגדלת ייצור הבשר, ובנוסף לזה להסתייע בתפריטי מזון „זולים“ יותר. מטעם באי-כוח ההתאחדות ועובדי המחלקה לבקר ומינהל ההדרכה אף הודגמו תחשיבים, תוך פירוט האספקה, בהם הוכח שהכנסתו של המשק לא תקופח במקרה שהוא מגדיל את עדר הפרות מ-77 פרות ל-107, ובאותו הזמן ינמיך את התנור בה הממוצעת מ-6000 ק"ג ל-4300 ק"ג.

אין בדעתי לבדוק את פרטי התחשיבים ויתר כן שאצטרף לדעתם של המפקקים באפשרויות ההגשמה של שינויים כנ"ל בכל המשקים ובכל אזורי הארץ, בידועי את המיגבלות בהרחבת ייצור המספוא הגס ובהוזלתו; אולם דבר אחד על כל פנים נראה לי כנעלה מכל ספק: אם נניח שמשק בעל עדר של 100 פרות עם תנובה ממוצעת של 6000 ק"ג, נקבעה לו מיכסת שיווק של 420,000 ק"ג חלב, יחליט לפתור את בעיית העודפים ע"י צמצום העדר ל-75 פרות, הרי לדעתי הוא יטעה טעות קשה מבחינה כלכלית ומקצועית גם יחד. מעשה מעין זה ייראה בעיני כשמירה על יוקרת השיאים בייצור, תוך התעל" מות ממימשק בריא של הענף בתנאים של היום. בעיני נראית הנמכת תנובתו של עדר כגון זה ל-4500 ק"ג, תוך שמירה על היקפו המלא, כאמצעי הבטוח ביותר להבטחת ריוחיותו, ויתכן אף לשם העלאת ריוחיותו, וזה — מטעמים אלה:

1. מעדר, שהוא בדרך כלל בעל כושר ייצור גבוה מבחינה תורשתית, ניתן להפיק תנובות בינוניות, במקרה זה — 4500 ק"ג בתשומת מזון לכל יחידת ייצור (יח"מ/לק"ג חלב) שלא תהיה גבוהה, ואולי אף פחותה, מזו הנדרשת

בתנאי המרצת הייצור עד למאקסימום הכושר התורשתי. נדמה לי שהכל מודים כבר שברבים מהמשקים שלנו הושגו השיאים בתנובות הממר צעות תוך בזבז ניכר של מזונות. אין זו סברה תיאורטית בעלמא שאת התנובות של 4500 ק"ג (מפרות שאפשר להמריצן ע"י גודש בהזנה ל-6000) אפשר לקבל תמורת תפריט שיצטרף מ-2000—2200 יח"מ מספוא גס ותוספת של 1300—1500 ק"ג מזון מרוכז, לכל היותר. כן איני מניח שמישהו מבין בוקרינו יביע את החשש שהורדת הפרה מפיסגת כושר ההנבה שלה יחבל חס וחלילה בנכס התורשתי שנתחלגו לה בדרך הטיפול.

2. החזקת עדר פרות של 100 ראש במקום 75 מבטיח הגדלת השגר השנתי ב-20 ראש לפחות, וממילא תגדל ההכנסה מייצור הבשר.

3. יש להניח בוודאות ששינוי היחס בתפריט לטובת המספוא הגס יביא עמו, העלאת אחוז השומן בחלב, כי לדעתי הסיבה העיקרית לדלי דולו של החלב שלנו בשומן הוא חלקו המכריע של המזון המרוכז בתפריט המזון של הפרות. יש מקום להנחה שרבות מבין הפרות, שמלע"י טים אותן בשיא ההנבה שלהן 15—18 ק"ג מזון מרוכז, אינן נהנות כל עיקר ממספוא גס יבש (שחת) אף באותם המקרים שבמנה היומית נכללה (ב„נדיבות“ רבה!) יחידת מזון אחת בצורת שחת. דבר זה ייתכן, אם משום שאותה מפרה כלל אינה שועה לשחת לאחר שממלאה את כרסה במעדני המזון המרוכז ומעט מספוא ירוק או עסיסי, או שאין בכוחה להילחם על מנה ועומה זו של שחת מחמת תוקפנותן של שכנור תיה ברפת או בסככה, ועל השפעתן המכרעת והשלילית של מנות כגון אלה — גודש במזון מרוכז ללא שחת — על תכולת השומן בחלב אין עוד צורך להתווכח. ואף אם אין יסוד לתקוה ששינוי התפריט, עם הנמכת התנובה, ישיב את עטרת השומן ליושנה (כמלפני 10—12 שנים), הרי על כל פנים אין להשלים עם ההפסד דים שנגרמים כיום מחמת שיווק חלב שמתכונת השומן שבו נעה סביב 3% ואף למטה מזה.

כקשים או כסטיה ניכרת מהמקובל המוסכם עד עתה.

כיצד לנצל בצורה יעילה את עורפיהחלב שיופיעו?

הצעות שונות הוצעו כיצד לנצל עורפיהחלב שאי אפשר יהיה לשווקם. כמסופר ב"שבילי החלב", עלון מספר 9, הפסיקו במשקים רבים להשתמש באבקת חלב ומגמיעים את היונקים ב-350 ליטר חלב (גם עגליהמרבק נכללים בין יונקים אלה). במספר משקים התחילו להפריד את החלב בספאראטור (מפרדה); מהשמנת נהנים האנשים והחלב הרוזה מופנה להזנת העגרים והעגלים. פתרונות אלה לעודפי חלב נראים כקולעים למטרה ויש לקוות שתושג גם תמורה הוגנת עבור החלב שינוצל בדרך זו. אולם תמונה בעיני הצעתו של נחמן ברמן (ראה "השדה", כרך מ"ג, חוברת ד') להגמיע את בני הבקר 1950 ליטר (!) עד לגיל של 125 יום; פירוש הדבר — 16 ליטר חלב מלא ליום, החל מיום הלידה. פתרון מעין זה, לא בלבד שיביא לשפיכת חלב לריק (אמנם לא ישר לחלשות הביוב אלא באמצעות בני-המעיים של בני הבקר), אלא אף יסכן את חייהם של וולדות רבים מחמת השלשולים ושאר המחלות שעלולים להופיע בקרב סובא-חלב כאלה. היינו עדים לא פעם להופעת מחלות ולמקרי-מוות לא מעטים בקרב העגלות כשמנת החלב המאקסימלית עמדה על 7 ליטר בס"ה. אמנם הסיבה העיקרית לכך היתה — לא כמות החלב, אלא ההזנה והרשלנות בביצוע ההגמאה (מעבר מוקדם מדי ל-2 ארוחות, חלב קר, זלזול בשמירה על נקיון הכלים וכו' וכו'). ומי יתקע לנו שבביצוע ההגמאה של 16 ליטר חלב ביום לעגל או לעגלה רכה ישתנו התנאים כבמטה קסם? ונדמה לי שלמדנו משהו מבחינה זו בהזנת עגליהמרבק בשנים האחרונות; במשקים לא מעטים לא קרו כמעט מקרי מוות במשך שנים, וזה בעיקר — הודות לצמצום מנת החלב היומית ל-4-5 ליטר בס"ה. לא, אין הצעה זו לניצול יעיל של עודפי החלב מתקבלת על הדעת כל עיקר!

יתכן אמנם שיש מקום לייצור "בשר לבן"

4 הרפיית המאמץ בייצור, תוך ויתור על זירווי הייצור עד לגבול היכולת, וודאי שתהיה לטובת הבריאות של הפרות, וגם דבר זה, מניעת תקלות בבריאות, עשוי לתרום תרומת-מה להבריאת הריווחיות של הענף. דרך אגב יהנו במידת-מה גם עובדי הענף משיטת מימשק זו, כי לשם הנמכת התנובה, וודאי שיוותרו גם על החליבה השלישית, ויונח להם מהקצב הבהול בביצוע העבודות; אין לזלזל גם בהישג זה. כפי שנודע לי, זכו הצעות אלו של "ירידה" מפיסגות התנובה לקבלת פנים נזעמת למדי מצד בוקרים שונים, והיו כאלה שראו בכך כעין בגידה בכל הערכים, אשר להם הטיפו בכל הימים. נזעמת ורגשנית ביותר היתה תגובתו של הח' נתן כהן מהמעפיל (ראה חוברת "משק הבקר והחלב" 54); הוא אף הביע את ספקותיו בחשיבותן של כל פעולות ההשבחה בעתיד, כגון ביקורת התנובה, יבוא פרים משובחים וכו' וכו'. לי נראה שייאושו מבחינה זו בא בטרם עת; עליו לזכור, והנני בטוח שהוא יודע זאת כמוני, שדווקא בפרות משובחות קיימת האפשרות לתמרן במימשק בצורה הנוחה ביותר. אין להיבהל מכך שעלי לוותר זמנית על תנובות שיא מחמת מצוקה מיוחדת (ויתכן ארעית) בשיווק, אבל אין דבר זה מחייב בכל ויתור שהוא על פעולות ההשבחה של עדרינו ולהתדרדר חזרה לפרה שאפילו קבלת התנובה של 4000 ק"ג חלב תחייב הזנה גדושה ובזבזנית. הקניית נכס מורשה משובח לפרתנו, ואף שיפורו בכיוונים שונים הוא הכרח שאין לוותר עליו, אלא שיש מקום לבדוק מדי פעם את תכלית ומטרות ההשבחה. לרבים ידוע שאני לכשעצמי לא התייפלותי כל עיקר מהרדיפה (גם בטיפוח) אחר הגדלת תנובת החלב בלבד, תוך ויתור על איכות החלב, מבנה הגוף, בריאות ועוד, בהכירי בעובדה ששיווק חלב-שתיה יגיע מהר לנקודת הרווייה, ומוטל יהיה עלינו להפנות חלקו הרב של החלב לתעשיית מצרכי-חלב מרוכזים. אל לנו להיות נחפזים ולרפות ידיהם של השוקדים על השבחת עדרינו, אלא שיחד עם זה להיות ערים למטרות ההשבחה, ולא להירתע מן המכשולים או השינויים שייראו אולי במבט ראשון

גם כיום, בוודאותה של דיעה זו. ניסיתי לברר שאלה זו ולצדדי לא נודמן לי לגלות תוצאות ניסויים יסודיים שנערכו בחוץ לארץ בשאלה זו, אולם, תוך עיון בספרות מקצועית העליתי פרי טים דלהלן:

1. בקטע 1004 (עמך 686), בספרו של מוריסון, הדן בהשפעת תדירות החליבות על הרכבו של החלב ועל גובה התנובה, נאמר: „חליבת פרות עתירות תנובה יותר מפעמיים ביום מרבה אף את יציבותה של התנובה במשך תקופת החליבה ויכולה אף להעלות במקצת את ריכוז השומן בחלב“.

2. פרופ' וייט (1956) ערך ניתוח של תוצרי אות ביקורת תנובה יומימית מ-2 תקופות חליבה בעדר של 84 פרות מהגזע השחור-לבן. פרות אלה נחלכו 3 פעמים בתקופת חליבתן הראשונה (כמבכירות) ותנובתן היומית הממרי צעת, ב-13 השבועות הראשונים שאחר ההמלטה. היתה 15.07 ק"ג חלב עם 4.01% שומן. אותן הפרות, בתקופת חליבתן השניה, נחלכו פעמיים ביממה, ותנובתן הממוצעת ב-13 השבועות הראשונים הסתכמה ב-14.19 ק"ג חלב עם 4.04% שומן.

3. פרופ' דאוידוב מוסר בספרו „החלב ותור צרת החלב“ את תוצאות הניסויים של שני חוקרים רוסים, המוכיחות שע"י המעבר מ-3 חליבות ל-4 חליבות ביממה הושגה העלאת אחוז השומן ב-0.12%.

מכל האמור לעיל מסתבר שתדירות רבה יותר בחליבות במשך היממה מגדילה במידת-מה את % השומן בחלב, ולא להיפך, כפי שמשערים ומאמינים בחוגי הבוקרים בארץ. רצוי אם כן שיערך ניסיון מדויק לשם ברור השאלה למען לא נהיה „תועים“ בדרכי החליבות ולא נטעה את עצמנו לגבי תוצאות ההשפעה של תדירות החליבות. אם לא תימצא האפשרות לבצע ניסיון מדויק, הרי על כל פנים אפשר להסתייע בע"י בוד תוצאות הביקורת של אותן הפרות שעברו מ-3 חליבות לשתיים, אם גם אין לקוות לתוצאות מדויקות בתנאי ביקורת השומן הנהוגה אצלנו של פעם אחת בחודש.

י. עצמון

מעגלות ועגלים, לאחר שיתברר שיימצאו קונים המוכנים לשלם מחיר גבוה יותר עבור בשר זה. לפני שנים אחדות אף הצעתי הצעה כזאת לבוקרים אחדים בעמק הירדן לשם ניסיון. אולם לשם ייצור בשר כזה די במנת-חלב יומית של 10 ליטר לכל היותר, ואין צורך להמשיך את הפיסוס הזה, ובמנות חלב כה בזבזניות. עד לגיל של 125 יום, כי קיים חשש סביר שבגיל זה לא יהיה עוד הבשר לבן, כפי הנדרש ע"י הצרכנים אניני-הטעם. ברגיל, בחוץ-לארץ, מפטרים מים וולדות אלה בחלב מלא עד הגיל של 60-70 יום לכל היותר, ובהגיעם למשקל-גוף של 100 ק"ג, מוציאים אותם לשוק. מניסויים רבים בחו"ל נוכחו ש-10 ליטר חלב ביום די בהם כדי להביא תוספת משקל ממוצעת של 1000-1100 גרם, ואין ממליצים בשום פנים על מנות חלב גבוהות יותר בייצור הבשר הלבן, ואף מזהירים בפני כשלון אף במנות של 10 ליטר ליום, אם אין מקפידים על כללי הגמאה תקינים, כינון שהשל-שולים שעלולים להתאזרח בין עגלי מרבק אלה מחמת הזנחה בטיפול, עלולים להפוך את הברכה לקללה.

העיקר בכל הפרשה הזו: לא לראות בליטר החלב העודף, שאינו ניתן לשיווק, מיצרך שיש להיפטר ממנו בכל דרך שהיא. אם אין סיכוי לנצלו כראוי ולקבל תמורה הוגנת עבורו ע"י הפנייתו להזנת העגלות והעגלים, הרי מוטב להשקיע יזמה ועבודה כדי לערוך בעודפים אלה את שולחן האנשים. לא יזיק כלל אם יאכלו האנשים מנת שמנת לעתים קרובות יותר, ימרחו את פיתם בחמאה, יאכלו גבינה, וישתו לבן מתוצרת המשק עצמו.

המעבר משלוש חליבות לשתיים

מעלה את % השומן?

בארץ מציינים כעובדה שהמעבר משלוש חליבות לשתיים מביא להעלאת מתכונת השומן בחלב. איני יודע על סמך מה הוסקו מסקנות אלה; לי, על כל פנים, לא ידוע אם נערכו ניסויים בארץ והושגו תוצאות המאשרות דיעה זו, או שנצטברו נתונים מהמעשה, שניתן להסיק עליהם. אודה שאני ספקתי, ועודני מספק